

Übű királytól a hálózatiig

Beszélgetés Kováts Albert festőművésszel

LÓSKA LAJOS

Tavasszal a Faur Zsófi Galériában volt kiállításod a 80. születésnapod alkalmából. A terem annyira tele volt, hogy alig lehetett beférni. Ez az érdeklődés azt bizonyítja, hogy népszerű vagy a kollégák körében, szeretnek és megbecsülnek.

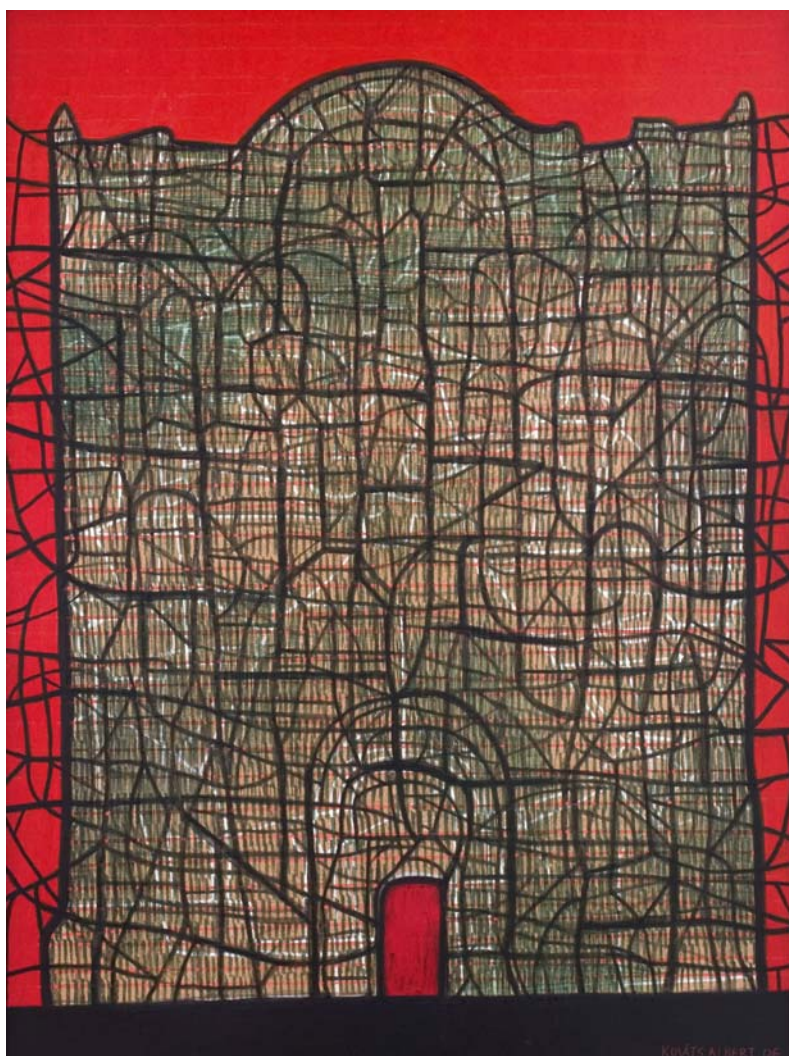
KOVÁTS ALBERT: Az ünneplés mértéke engem is meglepett. Nagyon örültem, mert ez talán az egyesületi munka elismerését is jelentette.

De kezdjük egészen az elején! Milyen családból származol? Beszélhetnél a korai éveidről...

K. A.: Értelmiségi családba születtem. Édesapám francia-angol szakos tanárként a háború előtt a Vas utcai kereskedelmi iskolában tanított, ahol Szerb Antal is kollégája volt, s akit rövid ideig mi is bujtattunk. Nagy könyvtára volt.

A művészetek, a képzőművészet és az irodalom szeretetét elsősorban édesanyámnak köszönhetem. Sokat olvastam.

KOVÁTS ALBERT:
Diadalkapu, 2006,
akril, farost, 80x60 cm

Melyik gimnáziumba jártál?

K. A.: Az Árpád Gimnáziumba. Rossz tanuló voltam. A tanárok nem szerettek, mert érezték, hogy én sem kedvelem őket. Nem akartam semmi se lenni. Ez elég hihetetlenül hangzik, de tudni kell, hogy a kor az 50-es évek, a Rákosi-rendszer. Kilitástalannak tűnt minden. Az iskolát a politika folytatásának éreztem. Tiltások, besúgások időszaka volt ez. Csak a barátokkal való együttgondolkodások és játékok jelentették a szabadságot.

A gimnázium elvégzése után Szegedre jelentkeztl főiskolára, ott ért az 56-os forradalom.

K. A.: Fantasztikus hangulatú, izgalmas gyűlések az egyetem Auditorium Maximumában, tüntetések, ahol olyan követelések hangzottak el, amelyeket korábban nem mertünk kimondani... A forradalom Szegeden kezdődött, büszke vagyok, hogy ott lehettem. Mielőbb szerettem volna feljutni Pestre, nagyon izgatott, hogy mi történik a fővárosban, mi van a barátaimmal. De csak november 1-jén sikerült egy teherautón felutaznom. Láttam a romos körutat, a harcok színhelyét, és faltam a forradalmi újságokat. Azután következett november 4., az oroszok második bevonulása. Ez olyan tűrhetetlen érzéssel töltött el engem és barátaimat, hogy úgy gondoltuk, most aztán igazán tenni kell valamit. Röpcédulákat gyártottunk. Ezek kezdetleges, írógéppel sokszorosított cédulák voltak, Kádár és a szovjet invázió ellen. Amikor januárban újra megkezdődött a főiskolán a tanítás, Szegedre is vittem egy csomag röpcédulát. Adtam az ottani barátaimnak, akik az első körútjuk alkalmával lebuktak, így aztán lebuktam én is. Végül is három évre ítélték el, amiből 28 hónapot töltöttem le. 1959 áprilisában amnesztiával szabadultam.

Az általános hiedelemmel szemben a börtönt nem úgy kell elképzelni, mint egy sötét lyukat, ahova az embert bedugják, és ott rothad a szabadulásig. Odabent peregték az események, már csak azért is, mert fogvatartóink állandóan cserélgettek bennünket a zárkák, sőt a börtönök között, nyilván szervezkedéstől tartva. Egy darabig dolgoztam rabgazdaságban is, közbüntényesekkel, de később politikaiakkal voltam együtt. Sokféle emberrel találkoztam az ország szinte minden részéből, százféle foglalkozásúakkal. Élettapasztalatot lehetett szerezni a börtönben, például nagyon sok ismeretet a forradalom eseményeiről, a bosszú formáiról. A forradalom és a megtorlás mint együttes élmény jelent számomra óriási, életre szóló tudást, tanulságot. Ennek köszönhetem, hogy festő lettem. A börtönbeli élmények érleltek meg, ezután vált világossá, hogy ki vagyok, mit is akarok.

Foto: Kováts Gergő

foto: Berényi Zsuzsa

Ezek után hogyan illeszkedtél be, miképpen alakult az életed?

K. A.: Amint lehetett, festeni kezdtem. Előtte volt még egy-két átmeneti év, fatelepi segédmunka, amíg egy közeli rokon rá nem vette a szüleimet, hogy támogassanak, amíg valami pénzkeresetűz nem jutok a képzőművészet segítségével. Minden lehetséges időben festettem, emellett nyolc éven keresztül statisztáltam a Madách Színházban. Szabadiskolába jártam, ahol Vén Emil és Moldován István tanított, és ahol az alapismereket nagyon jól el lehetett sajátítani.

Az életrajzodban olvastam, hogy te a 60-as évek második felében már kiállítottál, és úgy tudom, hogy akkoriban Klee és Vajda Lajos hatott rád.

K. A.: Passuth Krisztinának sokat köszönhetek. Például, hogy a figyelmem Klee-re és Vajda Lajosra irányult. Kemény Pistával fontos embereket hozott el hozzám, Németh Lajost, Kondor Bélát, Bálint Endrét. Az első professzionista kiállításomra 1967-ben került sor az azóta megszűnt Fényes Adolf Teremben.

Ezt nyitotta meg Bálint Endre.

K. A.: Naivan álltam a dologhoz, azt képzeltem, hogy most majd felfedez a szakma, és a közönség felfigyel a munkáimra. Ott időztem majdnem mindig a nyitvatartás alatt és persze konstatáltam, hogy alig jön valaki. De mégiscsak történt annyi, hogy Patkó Imrével ott ismerkedtem meg, aki aztán gyűjtőm lett. És ott kerültem szakmai kapcsolatba Illés Árpáddal és Lantos Ferencsel.

Arra emlékszel, hogy milyen művekkel szerepeltél?

K. A.: Hogyne, nagyon élénken. Ezek ábrázoló képek voltak, többnyire tájak, balatoni, tihanyi élmények alapján készült, némileg elvonatkoztatott munkák. És itt volt kiál-

lítva az első Übű-képe. Akkoriban jelent meg magyarul Alfred Jarry *Übű király* című könyve, Kondor Béla illusztrációival. A zsarnok kifigurázott alakja rögtön megképzett bennem. S a téma aztán éveken keresztül vissza-visszatért. Történetét tovább fűztem például az 1980-as évek elején kollázsok formájában.

Közben a megélhetésről is gondoskodni kellett. Ennek egyik szerény formája a könyvborító- és illusztrációkészítés. De ehhez is ismeretségre volt szükség. Éreztem a börtönviseltek iránti szolidaritást. Hankiss Elemér, Göncz Árpád az Európa Kiadóhoz segített, Csillag Vera a Magvetőhöz. Életemnek egy másik érdekes szakasza volt, amikor a Világirodalmi Lexikonhoz kerültem segédsegédszerkesztőnek. Tanulságos volt, hamar belejöttem, és nagyon sokat tanultam a munkám során. Tömören fogalmazni, például.

KOVÁTS ALBERT és LÓSKA LAJOS

Úgy tudom, hogy a balatonboglári kápolnatárlatokon is részt vettél.

K. A.: Elégé elszigetelten éltem, a velem egyívásúak közül keveseket ismertem. Az fel sem merült, hogy odamenjek az ismert, rendszeresen kiállító művészekhez, bemutatkozzam és felkeltsem a szakmai érdeklődésüket. Ellenben mint a szakma periferiáján élőt, egyenes út vezetett az avantgárd, underground művészekhez. Így ismerkedtem meg Galántai Györggyel. Az ő meghívására szerepeltem Balatonbogláron. Ez számomra fontos volt, mert a magyar művészeti életbe való bekapcsolódásnak egyik lehetséges formáját jelentette. Ez a kapcsolat azután hosszú ideig megmaradt. Részt vettem például a 70-es években a mail art mozgalomban. Pályám nem fejlődött egyenletesen, nem következett egyik periódus logikusan a másikkól. Egy idő után kiürült, folytathatatlaná vált minden szakasz, mint például a látványelvű korszakom. Gyakran kísérleteztem és kínlódtam. Próbálkoztam dobozokkal, tárgyakkal, de nem voltak meg a tárgyi feltételei, mondjuk egy asztalosműhely.

1982-ben a Helikon Galériában volt tárlatod.

K. A.: Éppen az említett nehéz időszak végét jelentette az Übű-kollázsok megjelenése. Négy dolog szerencsés együttállása kellett ehhez. Mindig vonzódtam a kollázshoz, és kerestem hozzá a megfelelő nyelvet. Bámultam Max Ernstet, de utánozni nem akartam.

foto: Kováts Gerő

KOVÁTS ALBERT:
Van kiút?, 2014,
farost, akril, 85x80 cm

KOVÁCS ALBERT:
Térkép, 2004,
ragasztás, tus, akvarell,
farost, 80x60 cm

Egy párizsi utamon jól megnézhettem a munkáit. Arra jöttem rá, hogy megfelel a célnak, ha a kollázs elemei mögé semleges, egyszínű vagy fekete hátteret adok. A másik felfedezés az volt, hogy az sem idegen a műfajtól, ha a kompozíciót vonalas szerkezetbe foglalom. Brezsnjev személye pedig adott volt az Übű-figura kiteljesedéséhez. Jarry szövegét a képzőművészet nyelvén legendásítottam tovább. Így keletkezett egy 50 darabból álló sorozat, amit először a rövid életű Helikon Galériában állítottam ki, azután másodszer a Francia Intézetben 1997-ben.

A kollázsok nyersanyaga miből származik?

K. A.: Alapanyagként zömmel a 19. és a 20. század fordulóján készült könyvekből és lexikonokból való szalárdós metszeteket használtam, amilyenekkel Max Ernst is dolgozott. Ő azért fordult ezekhez, mert a szálkás felületek révén az összeillesztés eredeti régi metszet illúzióját adhatta – őnála már abszurd eredménnyel. Engem másért vonzott ez az anyag: a konkrét tárgyi ábrázolás ódonága és a mai formanyelv kontrasztja miatt. Forgács Éva nagyon szépen írt ezekről.

Ha végigtekintünk a munkásságon, leegyszerűsítve kétféle tematikára figyelhetünk fel. Az egyik az Übű, amiről már beszéltünk, majd ezt követték a labirintus- és a hálózatábrázolások.

K. A.: A kettő között egy hosszabb útkereső időszak következett, előbb azonban az aprólékosan kidolgozott táblák rövidebb periódusa (pl. *A tollas kalpag*). Ezt az anyagot az 1992-es Lajos utcai kiállításon állítottam ki. A közvetlenül a farostlemezre csőtollal rajzolt-festett-ragasztott képek nyelvét nagyon a magaménak éreztem. Egy idő után a vonalas szerkezetek fokozatosan önállósultak, és a vonal uralkodóvá vált. Rájöttem a vonallal való kifejezés, a vonal típusaival történő képépítkezés végtelen lehetőségeire, arra, hogy a vonal alkalmas festői tartalom megteremtésére is. Az újra meg újra elővett Santarcangeli-könyv a labirintusra, erre a mitológiai háttérű szimbólumra mint plasztikai problémára is ráébredtet. Ismét egy szerencsés találkozás: a vonal és a labirintus között. Egzisztenciális és közösségi folyamatok és jelenségek, a világ rejtelmes bonyolultsága, életútjelkép – ez mind benne rejlik a labirintusábrázolás lehetőségeiben. A vonal önálló élete vitt aztán a hálózat fogalmához és gyakorlatához. A hálózatot összetettebb, áttekinthetlenebb labirintusként értelmeztem, amely az életutat járót újabb nehézségek elé állítja. A hálózat a szétbogozhatatlan, megfeyjthetetlen jelenségek hona, az irracionális, abszurd világ megfelelője.

Szólhatnál néhány szót a legutóbbi, a Faur Zsófi Galériában megrendezett tárlatodról is!

K. A.: A galéria mérete nekem tökéletesen megfelelt. Nem szerettem volna teljes életműkiállítást rendezni.

A pályám csomópontjait akartam kiemelt művekkel szemléltetni. A legkorábbi mű az 1960-as *Piros sálas kisfű* volt; az *Übű apó* képviselte a 67-es kiállítás anyagát; szerepelt tizenegy kollázs, köztük a *Fekete Übű*; a szurrealista nagy táblák és az 1991-es *Labirintus* volt a következő csomópont. Végül egy válogatás 2015-ből, a kaposvári kiállításom anyagából.

Köztudott, hogy nemcsak festesz, hanem írsz is, több köteted megjelent, kiállításrendezéssel, szervezéssel is foglalkozol.

K. A.: Ahogy 1956 sorsfordító eseménye volt az életemnek, ugyanúgy a rendszerváltozás is az volt. Egészen odáig másodrendű állampolgárnak éreztem magam, kívülállóknak. Abban a tudatban éltem, hogy a hazám megszállt ország. A rendszerváltozás fő élménye a felszabadulás érzése volt. Olyan képességeim kerültek napvilágra, melyeket korábban nem is sejtettem. Ilyen volt az írás. Jelent ugyan meg a 70-es években egy könyvecském a rajzról, de azt még nagyon nehezen írtam. (Az ösztönzött, hogy Aczél Györgyöt bosszantó, progresszív illusztrációs anyagot válogathatok hozzá.) 1989 után azonban az írás egyszerre könnyedén ment. Pályatársaimról, művészekről, kiállításokról kezdtem írni, s az is hajtott, hogy a friss sajtószabadság nemcsak mint olvasót, de mint szerzőt is közelről érint. Néhány írásom

megjelenése után – főleg az ÉS-ben és a Heti Beszélőben publikáltam – Kernács Gabriella és Szemadám György meghívott szerkesztőriporternek a televízióba, ahol két és fél évig tevékenykedtem. Művészekről és kiállításokról csináltam riportokat. Az írás és a számos új ismeretség a nagy semmi után teljes életforma-változást jelentett. Már nem voltam egészen fiatal, de az eufória megfiatalított. Emellett lassan bekapcsolódtam az egyesületi munkába is. Akkor még élt és virult pártállami formájában a régi Szövetség, s erőteljesen felmerült a szakosztályok önszerveződésének a gondolata. 1995-ben, társaival nagyjából egyidőben, megalakult a Magyar Festők Társasága is.

forrás: Kovács Gergő

Később a Magyar Festők Társaságának elnökeként, teoretikusként több tematikus kiállítást is rendeztél, a Síkplasztikát, a Fekete képeket, a Magyar kollázt és másokat. Szekszárdon pedig létrehoztátok a festészeti triennálét.

forrás: Kovács Gergő

K. A.: Igen, szeretek kiállításokat kitalálni és rendezni.

Szerencsésen alakult, hogy ezt tehettem. Sokszor nyitottam is meg kiállítást. De mindez nem egy csapásra történt. Nemrég adtuk ki a Társaság 20 éves jubileumi katalógusát, abban van egy Butak Andrással készült interjú, amely bemutatja a küzdelmet, az átmeneti időszakot, hogy hogyan születtek az új, független egyesületek. Nálunk Karátson Gábor lett az első elnök, 2002-ben lettem az

utóda. Igen, az egyesület fő profilja az, hogy rendszeresen kiállításokat szervezzünk. A 20 év alatt 128 kiállításunk volt, és 56 katalógust adtunk ki. Kezdetben nehezebben mentek a dolgok. Bizalmatlanság vette körül az egyesületet. Kik ezek? Mit akarnak? Néhány művészettörténész nem hitte, hogy művészek is szervezhetnek igazán jó tárlatokat, nemcsak arra hivatott kurátorok. Baky Péter viszont közvetlenül a megalakulás után felajánlotta a szekszárdi Művészetek Házáat egy triennále helyszínéül, amelyet hat alkalommal rendezhettünk meg. Nagy büszkeségünk a *Magyar Kollázs* című tárlat, amit egy felméréskor kiállítás, több éves tervezés előzött meg, és több helyen próbálkoztunk a bemutatásával. Már le is tettünk róla, amikor Mészáros Júlia meghallotta a tervet, és azonnal meghívott Győrbe. Így hoztunk létre egy négyszáz műből álló magyar kolláztörténelmi kiállítást. A korai részt Kopócsy Anna és Szeifert Judit művészettörténész szervezte és rendezte, a másik felét kortárs művészeink művei adták.

Az interjú végén szeretném megkérdezni, hogy mi az ars poeticád?

K. A.: A festő fest, mert nem tehet mást. Abban reménykedik, hogy akad néző, akinek a szemében megcsillan a visszfény festői szándékának. Ez a szándék nem írható le szavakkal. Lényege: hitelesen szólni a képzőművészet nyelvén. És engedj meg még egy Nemes Nagy Ágnes-idézetet:

*Mesterségem, te gyönyörű
ki elhited: fontos élnem.
Erkölc és rémület között
egyszerre fényben s vaksötétben...*

KOVÁTS ALBERT:
Fekete Übű, 1982,
kollázs, papír 48x31 cm

KOVÁTS ALBERT:
Übű apó, 1967,
olaj, vásznon, 60x50 cm

KOVÁTS ALBERT:
Ég és Föld 2.,
akvarell, tus, farost, 70x40 cm